

Antopäivä
31.12.2013Nro
2725

MUUTOKSENHAKIJA B, Belgia

VASTAPUOLI W, Suomi

ASIA Tapaamisoikeuden toteutumiseksi asetetun uhkasakon
täytäntöönpano

RATKAISU, JOHON ON HAETTU MUUTOSTA

Helsingin hovioikeuden tähän liitetty päätös
16.8.2012 nro 2088

KORKEIMMAN OIKEUDEN RATKAISU

Mistä asiassa on kysymys

1. Asia koskee lapsen tapaamisoikeuden turvaamiseksi belgialaisessa tuomioistuimessa asetetun uhkasakon (astreinte) täytäntöönpanoa Suomessa.

2. Asiassa on ensisijaisesti kysymys siitä, sovelletaanko tapaamisoikeuden turvaamiseksi asetetun uhkasakon täytäntöönpanoa koskevassa asiassa tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla annettua Neuvoston asetusta (EY) N:o 44/2001 (Bryssel I -asetus) vai kuuluuko kysymyksessä olevan kaltainen asia lähtökohtaisesti tuomioistuimen

toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa annetun Neuvoston asetuksen (EY) N:o 2201/2003 (Bryssel II a -asetus) soveltamisalaan.

3. Mikäli asia kuuluu Bryssel I -asetuksen soveltamisalaan, asiassa on lisäksi kysymys siitä, onko täytäntöönpanotavan uhkasakon rahamäärä lopullisesti vahvistettu alkuperävaltiossa asetuksen 49 artiklassa tarkoitettulla tavalla.

4. Mikäli asia ei kuulu Bryssel I -asetuksen soveltamisalaan, asiassa on lisäksi kysymys siitä, onko uhkasakon tuomitseminen joka tapauksessa Bryssel II a -asetuksen 47 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua täytäntöönpanomenettelyä, joka tapahtuu täytäntöönpanevan jäsenvaltion lain mukaan, jolloin lapsen tapaamisoikeuden turvaamiseksi pääasian yhteydessä asetettua uhkasakkoa ei voitaisi panna täytäntöön toisessa jäsenvaltiossa.

5. Lisäksi jos edelleen katsotaan, että Bryssel I -asetus ei sovellu, on vielä ratkaistava kysymys siitä, onko uhkasakon täytäntöönpanossa toisessa jäsenvaltiossa joka tapauksessa edellytettävä, että täytäntöönpanotavan uhkasakon rahamäärän tulee olla lopullisesti vahvistettu tuomion antaneessa jäsenvaltiossa (tuomiovaltio).

6. Lopuksi, mikäli uhkasakko on toisessa jäsenvaltiossa täytäntöönpanokelpoinen, on vielä ratkaistava kysymys

täytäntöönpanevan jäsenvaltion tuomioistuimen tutkintavallan laajuudesta ottaen erityisesti huomioon Euroopan unionin perusoikeuskirjan 24 artiklasta johtuvat lapsen aseman ja oikeuksien turvaamista koskevat vaatimukset.

Asian tausta

7. B ja W ovat avioituneet Belgiassa 16.5.1997. Avioliiton aikana heille on syntynyt kaksi yhteistä lasta, A ja B. Avioliitto on päättynyt avioeroon vuonna 2005 ja W on muuttanut Suomeen asumaan.

8. Belgian Gentin alioikeuden nuoriso-osasto on 28.3.2007 antanut päätöksen (jäljempänä perustepäätös) B:n ja W:n lasten huollosta, asumisesta, tapaamisoikeudesta ja elatuksesta.

9. Tapaamisoikeuden osalta perustepäätöksessä on määrätty, että lasten tulee olla isänsä B:n luona jokaisen kuukauden toisena viikonloppuna heinä- ja elokuuta lukuun ottamatta. Loma-aikoina lasten tulee päätöksen mukaan olla isänsä luona koko hiihto- ja syysloman ajan sekä kesäisin 1.7. ja 10.8. välisen ajan ja vielä puolet loma-ajasta jouluisin sekä joka toinen vuosi pääsiäisviikonloppuun ajan.

10. Tapaamisoikeuden toteutumisen turvaamiseksi tuomioistuin on samalla asettanut uhkasakon. Päätöksen mukaan uhkasakkona lasta tapaavalle vanhemmalle tulee suorittaa 1 000 euroa

lasta kohti jokaiselta sellaiselta tapaamisvuorokaudelta, jonka aikana lasta ei ole tälle luovutettu. Uhkasakon enimmäismääräksi on määrätty 25 000 euroa.

Kansalliset säännökset

Belgia

11. Korkeimman oikeuden hankkiman selvityksen mukaan asiassa merkityksellinen Belgian oikeus on pääpiirteissään seuraavan sisältöinen (lähteet Code judiciaire sekä Jacques van Compernelle & Georges de Leval, L'astreinte, 2013).

12. Belgian prosessilain (Code judiciaire) XXIII luvun 1385 a §:n 1 momentin nojalla tuomioistuim voi yhden osapuolen vaatimuksesta tuomita toisen osapuolen täyttämään asiassa määrättävän päävelvoitteen sakon uhalla. Saman luvun 1385 b §:n nojalla uhkasakko voidaan vahvistaa määrältään kiinteänä tai juoksevana.

13. Prosessilain XXIII luvun 1385 c §:n nojalla kertynyt uhkasakko on kokonaisuudessaan tuomiota hakeneen osapuolen saatavaa, jota voidaan periä saman tuomion nojalla. Saman luvun 1385 d §:n 1 momentin nojalla uhkasakon määrännyt tuomari voi poistaa uhkasakon, keskeyttää sakon kertymisen ilmoittamukseen määräajaksi tai alentaa sakon määrää siihen tuomitun hakemuksesta, mikäli tämä on pysyvästi tai tilapäisesti kokonaan tai osittain estynyt täyttämästä

päävelvoitetta. Saman pykälän 2 momentin mukaan tuomari ei voi poistaa eikä alentaa uhkasakkoa niiltä osin kuin se on kertynyt maksettavaksi ennen esteen ilmenemistä. Tuomari ei siis voi alentaa uhkasakon määrää takautuvasti ajalta ennen sitä hetkeä, jolloin päävelvoitteen suorittaminen kävi mahdottomaksi.

14. Samansisältöinen uhkasakkojärjestelmä (l'astreinte) on Belgian ohella voimassa myös muissa Benelux-maissa.

Järjestelmää sovelletaan myös lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa. Luonteenomaista tälle järjestelmälle on, että uhkasakko voidaan asettaa samanaikaisesti päävelvoitteen kanssa. Asettamispäätös on lisäksi sellaisenaan täytäntöönpanoperuste eikä erillinen oikeudenkäynti ole tarpeen sen selvittämiseksi, tuleeko asetettu uhkasakko määrätä maksettavaksi. Uhkasakko kertyy maksettavaksi suoraan päävelvoitteen jäädessä täyttämättä.

15. Vaatiessaan uhkasakon täytäntöönpanoa velkojan on ilmoitettava täytäntöönpanotuomarille täytäntöönpanoperuste ja kertyneen uhkasakon määrä. Mikäli uhkasakon maksuvelvollisuus kiistetään, on velkojalla todistustaakka siitä, että päävelvoite on laiminlyöty sakon kertymisen aikaansaavalla tavalla. Täytäntöönpanotuomarin tehtävänä on tällöin arvioida, ovatko uhkasakon maksamisen tosiasialliset edellytykset täyttyneet (van Compernelle & de Leval § 89 s. 72). Vaikka täytäntöönpanotuomari ei voikaan pääsääntöisesti ottaa kantaa itse asiaan eikä muuttaa perustepäätöksessä

vahvistettuja osapuolten oikeuksia, hänellä on joka tapauksessa valta tutkia, onko täytäntöönpanoperuste edelleen tehokas ja siten täytäntöönpanokelpoinen.

Täytäntöönpanotuomarin harjoittama valvonta on jälkikäteisvalvontaa. Hänen tehtävänä on tutkia uhkasakon erääntymisedellytysten olemassaolo (van Compernelle & de Leval s. 75).

16. Korkeimman oikeuden käytettävissä olevan selvityksen mukaan vain uhkasakon asettanut pääasian tuomari voi poistaa uhkasakon taikka keskeyttää sen kertymisen määrääjäksi tai alentaa uhkasakon määrää tuomitun hakemuksesta, mikäli tämä on pysyvästi tai tilapäisesti kokonaan tai osittain estynyt täyttämästä päävelvoitetta (prosessilain 1385 d §). Tämä pääasian ratkaisseen tuomarin toimivalta on yksinomainen ja sulkee pois täytäntöönpanosta vastaavan tuomarin toimivallan (Benelux-tuomioistuimen tuomio 12.2.1996, van Compernelle & de Leval § 124 s. 88). Täytäntöönpanosta vastaavan tuomarin on väitteen perusteella tutkittava, onko päävelvoitetta rikottu ja ovatko uhkasakon perimisen edellytykset siten täyttyneet (van Compernelle & de Leval § 89 s. 72).

17. Tässä vaiheessa ei ole käytettävissä tarkempaa selvitystä siitä, millä tavoin toimivalta uhkasakosta päättäneen tuomarin ja täytäntöönpanotuomarin kesken jakautuu Belgian kansallisen oikeuden mukaan, kun on arvioitava esimerkiksi lapsen asemaa koskevien seikkojen vaikutusta tapaamisoikeuden toteuttamiseen. Epäselvää on,

missä määrin uhkasakon täytäntöönpanon yhteydessä voidaan tutkia esimerkiksi lapsen terveydentilasta tai omasta tahdosta johtuvia esteitä tai vaikeuksia ja niiden merkitystä tapaamisoikeuden toteuttamisen kannalta.

Suomi

18. Suomessa tapaamisoikeuden toteutumisen turvaamiseksi asetettavasta uhkasakosta säädetään lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetussa laissa (TpL) sekä soveltuvin osin myös uhkasakkolaissa.

19. Perustepäätöksen antamisen jälkeen vireillepannussa tapaamisoikeuden täytäntöönpanoa koskevassa asiassa tuomioistuin voi TpL 16 §:n 2 momentin nojalla määrätä perustepäätöksen täytäntöönpanon toimitettavaksi siten, että hakijan vastapuoli velvoitetaan sakon uhalla täyttämään mitä päätöksessä on määrätty. Toisin kuin Belgian oikeudessa Suomen lain mukainen uhkasakko tuomitaan aina maksettavaksi valtiolle eikä vastapuolelle. TpL 18 §:n 1 momentin mukaan uhkasakko asetetaan lähtökohtaisesti määrältään kiinteänä. Erityisestä syystä uhkasakko voidaan kuitenkin asettaa myös juoksevana (TpL 18 §:n 2 momentti).

20. TpL 19 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin voi tuomita asetetun uhkasakon hakijan uudesta hakemuksesta maksettavaksi, mikäli tähän harkitaan olevan aihetta. Saman

pykälän 2 momentin mukaan uhkasakkoa ei voida tuomita maksettavaksi, jos velvoitteen kohteena oleva asianosainen näyttää, että hänellä on ollut velvoitteen noudattamatta jättämiseen hyväksyttävä syy, tai jos velvoite on täytetty ennen tuomitsemispäätöksen antamista.

21. Uhkasakkolain 11 §:n mukaan uhkasakko voidaan tuomita asetettua pienempänä, jos päävelvoitetta on olennaiselta osalta noudatettu tai velvoitetun maksukyky on merkittävästi alentunut taikka uhkasakon määrän alentamiseen on muu perusteltu syy. Säännös mahdollistaa kohtuusharkinnan esimerkiksi tilanteessa, jossa uhkasakkoa vaaditaan maksettavaksi pitkän ajan kuluttua velvoitteen rikkomisesta.

22. Uhkasakkolain 12 §:n 2 momentin mukaan, jos olosuhteet ovat muuttuneet tai asiaan on saatu olennaista uutta selvitystä taikka aikaisempi päätös perustuu ilmeisen väärään lain soveltamiseen, uhkasakon asettanut viranomainen voi poistaa aikaisemman uhkasakon asettamista koskevan päätöksensä ja käsitellä asian kokonaan tai osittain uudelleen.

23. Suomessa tapaamisoikeuden turvaamiseksi määrättävä uhkasakko on siten perustepäätöksen antamisen jälkeen erillisessä täytäntöönpanoasiassa tuomioistuimessa määrättävä täytäntöönpanotoimi. Asetetun uhkasakon tuomitseminen maksettavaksi edellyttää hakijalta lisäksi vielä uuden menettelyn käynnistämistä. Uhkasakko maksetaan

toisen osapuolen sijasta valtiolle ja se voidaan tuomioistuimen harkinnan mukaan tuomita maksettavaksi pienempänä kuin se on alun perin asetettu.

24. Hakijan on lähtökohtaisesti näytettävä, että vastapuoli on estänyt tapaamisten toteutumisen. Vaatimuksen kiistävän vastapuolen on puolestaan näytettävä, että hänellä oli ollut Tpl 19 §:n 2 momentissa tarkoitettu hyväksyttävä syy velvoitteen noudattamatta jättämiseen, missä tapauksessa uhkasakkoa siis ei voida tuomita maksettavaksi. Tässä tarkoitettu hyväksyttävä syy voi olla esimerkiksi se, että riittävän kehittynyt lapsi vastustaa tapaamista. Lisäksi hyväksyttävän syyn voi muodostaa lapsen sellainen sairaus, joka estää tapaamisen, kuten myös se, että lasta tapaava vanhempi laiminlyö saapua hakemaan lapsen sovitusti. Tuomioistuin on velvollinen ottamaan lapsen edun kannalta merkitykselliset tosiseikat huomioon omasta aloitteestaan ja hankkimaan tarvittaessa myös lisäselvitystä asiassa.

B:n hakemus Itä-Uudenmaan käräjäoikeudessa

25. B on vaatinut, että W velvoitetaan suorittamaan hänelle perustepäätöksessä määrätty uhkasakko tai että perustepäätös julistetaan täytäntöönpanokelpoiseksi Suomessa. W ei ollut myötävaikuttanut perustepäätöksen mukaisten tapaamisten toteutumiseen. Lukuisten tapaamisten jäätyä toteutumatta juoksevan uhkasakon enimmäismäärä on jo tullut täyteen. Belgiassa uhkasakon täytäntöönpano tapahtuu suoraan

ulosottoviranomaisen luona ilman erillistä maksettavaksi määräämistä tuomioistuimessa. Kysymyksessä oleva uhkasakko on jo asettamisvaiheessa vahvistettu lopullisesti maksettavaksi. Asiassa on kysymys rahamääräisen saatavan velkomisesta, joten täytäntöönpanossa on sovellettava Bryssel I -asetusta. Kysymyksessä olevasta uhkasakosta on jo pantu Belgiassa täytäntöön 1 601,31 euroa. Sen vuoksi Bin vaatimus on 25 000 euron asemesta 23 398,69 euroa.

W:n vastaus

26. W on vastustanut hakemusta. Maksuvelvollisuutta ei ollut lopullisesti vahvistettu belgialaisessa tuomioistuimessa eikä päätös siten ole täytäntöönpanokelpoinen. Mikään viranomainen ei ole arvioinut sitä, onko sellaisia laiminlyöntejä tapahtunut, jotka saisivat aikaan uhkasakon maksamisvelvollisuuden. W ei ole estänyt perustepäätöksen mukaisten tapaamisten toteutumista, joten hakemus on joka tapauksessa perusteeton.

Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden päätös 8.3.2012

27. Käräjäoikeus on todennut, että asiassa ei ollut kysymys tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta, vaan tällaisen päätöksen toteutumisen turvaamiseksi asetetun uhkasakon täytäntöönpanosta. Sen vuoksi asiassa ei tullut sovellettavaksi Bryssel II a -asetus, vaan rahamääräisen velvoitetuomion täytäntöönpanoa koskeva Bryssel I -asetus.

28. Bryssel I -asetuksen 49 artiklan nojalla uhkasakon rahamäärän tulee olla lopullisesti vahvistettu, jotta päätös, jolla uhkasakko on määrätty maksettavaksi, voidaan panna täytäntöön toisessa jäsenvaltiossa. Tässä tapauksessa näin ei ollut. Kysymys oli juoksevasta uhkasakosta, jonka osalta belgialainen tuomioistuin ei ollut vahvistanut lopullisen maksuvelvollisuuden määrää.

29. Näillä perusteilla käräjäoikeus on jättänyt Bin hakemuksen tutkimatta.

Helsingin hovioikeuden päätös 16.8.2012

30. Hovioikeus on todennut, että toisessa jäsenvaltiossa annetun, lapsen tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanossa sovelletaan Bryssel II a -asetusta. B ei kuitenkaan ole vaatinut asiassa tapaamisoikeuden täytäntöönpanoa, vaan ainoastaan tapaamisoikeuteen liittyvän uhkasakon määräämistä täytäntöönpantavaksi.

31. Bryssel II a -asetuksen 47 artiklan 1 kohdan mukaan tapaamisoikeuden täytäntöönpanomenettely tapahtuu täytäntöönpanevan jäsenvaltion lain mukaisesti. Kun kysymys tässä asiassa on belgialaisen tuomioistuimen vahvistaman tapaamisoikeuspäätöksen täytäntöönpanosta Suomessa, sovelletaan täytäntöönpanomenettelyssä lapsen huoltoa ja

tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annettua lakia.

32. Bryssel I -asetuksen 1 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaan asetusta ei sovelleta luonnollisten henkilöiden oikeudelliseen asemaan, oikeuskelpoisuuteen tai oikeustoimikelpoisuuteen eikä myöskään aviovarallisuussuhteisiin, perintöön eikä testamenttiin. Oikeuskirjallisuudessa on vakiintuneesti katsottu, että tällä tarkoitetaan muiden ohella lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevia asioita. Tapaamisoikeuden toteutumisen turvaamiseksi tuomittu uhkasakko liittyy lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen eikä sitä sen vuoksi voida julistaa Bryssel I -asetuksen nojalla Suomessa täytäntöön pantavaksi.

33. Näillä perusteilla hovioikeus on jättänyt B:n hakemuksen tutkimatta.

Muutoksenhaku Korkeimmassa oikeudessa

34. B on vaatinut, että hovioikeuden päätös kumotaan ja W velvoitetaan suorittamaan hänelle tapaamisten peruuntumisen perusteella 23 398,69 euroa. Toissijaisesti B on vaatinut, että Korkein oikeus vahvistaa, että Belgian Gentin tuomioistuimen päätös 28.3.2007 on Suomessa täytäntöönpanokelpoinen.

35. Perustepäätöksen mukaiset tapaamiset olivat peruuntuneet yhteensä 216 päivän ajalta, minkä vuoksi W tulee velvoittaa suorittamaan B:lle maksettavaksi määrätyn uhkasakon enimmäismäärä. Uhkasakon täytäntöönpanoa koskevassa asiassa ei ole kysymys tapaamisoikeuden täytäntöönpanosta.

36. Belgialaisen tuomioistuimen antaman päätöksen huomiotta jättäminen uhkasakkoa koskevan määräyksen osalta tarkoittaa käytännössä sitä, että Suomi ei tunnusta belgialaisen tuomioistuimen antamaa päätöstä. Seurauksena tästä on se, että B ei voi esittää tapaamisten peruuntumiseen liittyviä vaatimuksia Suomessa eikä Belgiassa. Hovioikeuden päätös on siten kumottava.

37. W on vaatinut, että B:n valitus hylätään. Belgialaisen tuomioistuimen tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanossa Suomessa on noudatettava lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetussa laissa olevia säännöksiä. Tässä asiassa B on kuitenkin toistuvasti ilmoittanut vaativansa ainoastaan tapaamisoikeuden toteutumisen turvaamiseksi asetetun uhkasakon täytäntöönpanoa.

38. Bryssel I -asetuksen 1 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaan lapsen tapaamisoikeuteen liittyviä vaatimuksia koskevaa päätöstä ei voida panna mainitun asetuksen nojalla Suomessa täytäntöön. Juoksevaan uhkasakkoon perustuvan maksuvelvollisuuden lopullisen määrän tulisi mainitun

asetuksen 49 artiklan nojalla lisäksi olla vahvistettu alkuperämaassa, jotta uhkasakko voitaisiin velvoittaa maksettavaksi.

39. B:n väitteet siitä, että tapaamiset ovat peruuntuneet W:stä johtuvasta syystä, ovat perusteettomia. Asia ei ole pelkkä velkomusasia, ja W kiistää sen, että uhkasakko olisi B:n esittämällä tavalla suoraan täytäntöönpanokelpoinen Belgiassa. Näillä perusteilla W on katsonut, että B:n vaatimukset on jätettävä tutkimatta tai hylättävä.

Korkeimman oikeuden päätös ennakkoratkaisun pyytämisestä Euroopan unionin tuomioistuimelta

Bryssel I -asetuksen soveltamisala

40. Korkein oikeus toteaa, että asiassa on ratkaistava ensin kysymys siitä, jäävätkö lapsen tapaamisoikeuden toteutumisen turvaamiseksi asetetun uhkasakon täytäntöönpanoa koskevat asiat Bryssel I -asetuksen soveltamisalan ulkopuolelle. Kysymys on tulkinnanvarainen, koska täytäntöönpantavaksi vaadittu velvoite on rahamääräinen, mutta se liittyy kuitenkin nimenomaan lapsen tapaamisoikeuteen ja lähihuoltajan velvollisuuteen myötävaikuttaa tapaamisoikeuden toteutumiseen.

41. Bryssel I -asetuksen ja sitä tulkitsevan Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella riita-

asiassa annetun tuomion tehosteeksi asetetun uhkasakon täytäntöönpanoon sovelletaan lähtökohtaisesti Bryssel I -asetusta (ks. asia C-406/09, Realchemie Nederland BV v. Bayer CropScience AG, tuomio 18.10.2011). Toisaalta mainitun asetuksen 1 artiklan 2 kohdan ja unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön perusteella vaikuttaa siltä, että mikäli kysymyksessä olevan kaltainen velvoite liittyy olennaisesti pääasiaan, joka puolestaan ei kuulu Bryssel I -asetuksen soveltamisalaan, ei asetus tule sovellettavaksi (ks. esim. asia 143/78, De Cavel v. De Cavel, tuomio 27.3.1979).

42. Edellä kerrottu puhuu sen puolesta, että Bryssel I -asetuksen sijasta asiassa saattaa tulla sovellettavaksi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien päätösten täytäntöönpanoon yleisesti sovellettava Bryssel II a -asetus. Tätä johtopäätöstä tukee se, että vaikka kysymyksessä olevan kaltainen uhkasakko on Belgiassa suoraan täytäntöönpantavissa, edellyttää täytäntöönpano, että lapsen lähihuoltaja on laiminlyönyt velvollisuuden myötävaikuttaa tapaamisoikeuden toteutumiseen. Uhkasakko liittyy siten suoraan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaan pääasiaan.

43. Kysymystä tapaamisoikeuden toteutumisen turvaamiseksi asetetun uhkasakon täytäntöönpanosta ei Korkeimman oikeuden havaintojen mukaan ole ratkaistu Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä. Kysymys on epäselvä, koska myös Bryssel II a -asetus vaikuttaa sellaisenaan sopivan

huonosti uhkasakon täytäntöönpanoon. Tämän vuoksi Korkein oikeus katsoo tarpeelliseksi pyytää Euroopan unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisua ensimmäiseen kysymykseen.

Bryssel I -asetuksen 49 artiklan lisäedellytys

44. Bryssel I -asetuksen 49 artiklan mukaan ulkomainen tuomio, jolla joku on velvoitettu maksamaan uhkasakko, on täytäntöönpanokelpoinen siinä jäsenvaltiossa, missä täytäntöönpanoa pyydetään, ainoastaan, jos tuomiojäsenvaltion tuomioistuin on lopullisesti vahvistanut uhkasakon määrän.

45. Kuten edeltä käy ilmi, Belgian lain mukaan tuomioistuimen asettama uhkasakko on sellaisenaan täytäntöönpantavissa asetetun määräisenä. Toisaalta uhkasakon asettanut tuomari voi muuttaa uhkasakkoa koskevaa määräystä uhkasakkoon tuomitun hakemuksesta, ja täytäntöönpanotuomarin tehtävänä on tutkia uhkasakon perimisen edellytykset väitteen perusteella. Erityisesti kun kysymys on toteutumatta jääneiden tapaamispäivien mukaan määräytyvästä juoksevasta uhkasakosta, kuten tässä tapauksessa, uhkasakkoon tuomitun maksuvelvollisuus voi siten muuttua merkittävästi uhkasakon asettamisen jälkeen.

46. Edellä mainituista syistä on tulkinnanvaraista, edellyttääkö uhkasakon täytäntöönpano jäsenvaltiossa tällaisessa tapauksessa sitä, että tuomiojäsenvaltion

tuomari tai viranomainen on vielä uhkasakon asettamispäätöksen jälkeen erikseen vahvistanut täytäntöön pantavan uhkasakon lopullisen määrän. Tämän vuoksi esitetään toinen ennakkoratkaisukysymys.

Bryssel II a -asetuksen 47 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu täytäntöönpanomenettely

47. Bryssel II a -asetuksen 47 artiklan 1 kohdan mukaan täytäntöönpanomenettely tapahtuu täytäntöön panevan jäsenvaltion lain mukaisesti. Saman artiklan 2 kohdan mukaan toisen jäsenvaltion tuomioistuimen antamat tuomiot, jotka on julistettu täytäntöönpanokelpoisiksi 2 jakson mukaisesti tai joista on annettu todistus 41 artiklan 1 kohdan tai 42 artiklan 1 kohdan mukaisesti, on pantava täytäntöön täytäntöön panevassa jäsenvaltiossa samoin edellytyksin kuin jos ne olisi annettu siinä jäsenvaltiossa. Edelleen Bryssel II a -asetuksen 26 artiklan mukaan tuomiota ei saa sen sisältämän asiaratkaisun osalta ottaa missään tapauksessa uudelleen tutkittavaksi.

48. Kuten edeltä käy ilmi, Suomen ja Belgian järjestelmät poikkeavat tapaamisoikeuden tehosteeksi määrättävän uhkasakon osalta olennaisesti toisistaan. Suomessa kysymys on tuomioistuimessa erillisessä menettelyssä asetettavasta ja myöhemmin eri hakemuksesta mahdollisesti tuomittavasta velvoitteesta, kun taas Belgiassa uhkasakko on suoraan täytäntöönpantavissa oleva osa lapsen huoltoa ja

tapaamisoikeutta koskevaa perustepäätöstä. Suomessa uhkasakko tuomitaan maksettavaksi valtiolle, kun taas Belgiassa tuomittu uhkasakko maksetaan asianosaiselle.

49. Mikäli Bryssel I -asetus ei tule asiassa sovellettavaksi, on asiassa arvioitava, voidaanko toisessa jäsenvaltiossa päävelvoitteen tehosteeksi lapsiasiassa asetettu uhkasakko ylipäättään määrätä toisessa jäsenvaltiossa täytäntöönpantavaksi, vai onko kysymys tältä osin hovioikeuden katsomalla tavalla täytäntöönpanomenettelystä, joka tapahtuu Bryssel II a -asetuksen 47 artiklan 1 kohdassa säädetyn mukaisesti täytäntöönpanevan jäsenvaltion lain mukaisesti.

Huomionarvoista asiassa tältä osin on se, että kysymys on Belgian lain mukaan asianosaisen rahamääräisestä saatavasta, jonka täytäntöönpano saattaa olosuhteista riippuen estyä kokonaan, mikäli uhkasakon katsotaan sisältyvän tässä tarkoitettuun täytäntöönpanomenettelyyn.

50. Korkein oikeus toteaa, että mainitun 47 artiklan 1 kohdan sanamuodosta ei ole pääteltävissä, onko lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien tehosteiden ja turvaamistoimien, kuten nyt kysymyksessä oleva uhkasakko, tarkoitettu sisältyvän säännöksessä tarkoitettuun täytäntöönpanomenettelyyn ja kuuluvan siten täytäntöönpanevan jäsenvaltion lainsäädännön alaan, vai voivatko ne muodostaa sellaisen osan perustepäätöstä, joka on pantava täytäntöön toisessa jäsenvaltiossa.

51. Korkein oikeus katsoo, että myös tämä kysymys on tulkinnanvarainen. Tämän vuoksi esitetään kolmas ennakkoratkaisukysymys.

Täytäntöönpanoa koskevat lisäedellytykset

52. Bryssel II a -asetuksessa ei ole edellä kohdassa 44 selostettua vastaavaa määräystä uhkasakon määrän lopullisesta vahvistamisesta alkuperämaassa. Mikäli kysymyksessä olevan kaltaisen uhkasakon ei katsota sisältyvän Bryssel II a -asetuksen 47 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuun täytäntöönpanomenettelyyn ja mainittu asetusta tulee asiassa sovellettavaksi, on vielä ratkaistava kysymys siitä, onko täytäntöönpanotavan edellytykseksi kuitenkin asetettava Bryssel I -asetuksen 49 artiklasta ilmenevä vaatimus täytäntöönpanotavan uhkasakon rahamäärän lopullisesta vahvistamisesta alkuperämaassa.

53. Sääntelyn ja unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön puuttuessa tämäkin kysymys on epäselvä. Sen vuoksi Korkein oikeus katsoo tarpeelliseksi esittää neljännen ennakkoratkaisukysymyksen.

Täytäntöönpanosta vastaavan tuomioistuimen tutkimisvalta

54. Mikäli tässä asiassa tarkoitettu lapsen tapaamisoikeuden tehosteeksi asetettu uhkasakko (astreinte) on

täytäntöönpanokelpoinen toisessa jäsenvaltiossa ilman, että täytäntöön pantavan uhkasakon rahamäärä on erikseen lopullisesti vahvistettu tuomiovaltiossa, on vielä ratkaistava eräitä tulkintakysymyksiä täytäntöönpanovaltion tuomioistuimen tutkimisvallasta erityisesti sen vuoksi, että kysymyksessä on lasta koskeva asia.

55. Sekä Bryssel I -asetuksessa (45 artiklan 2 kohta) että Bryssel II a -asetuksessa (26 artikla) säädetään nimenomaisesti siitä, että tuomiota ei saa sen sisältämän asiaratkaisun osalta ottaa täytäntöönpanovaltiossa missään tapauksessa uudelleen tutkittavaksi. Toisaalta primäärioikeuden osana voimassa olevan Euroopan unionin perusoikeuskirjan 24 artiklan 2 kohdan mukaan kaikissa lasta koskevissa viranomaisten toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

56. Tapaamisoikeuden toteutumisen turvaamiseksi asetettu uhkasakko on taloudellisesti siinä määrin ankara tehokeino, että siitä johtuva painostusvaikutus vanhempaa kohtaan voi olla omiaan aiheuttamaan riskin siitä, että tapaamisoikeuden toteuttaminen yksittäistapauksissa saattaisi joutua ristiriitaan lapsen oikeuksien kanssa. Näin voisi olla esimerkiksi, jos tapaamisoikeus uhkasakon maksuvelvollisuuden välttämiseksi toteutettaisiin riippumatta lapsen terveydentilasta kyseisenä ajankohtana taikka riippumatta lapsen omasta tahdosta silloin, kun lapsi on saavuttanut sellaisen iän ja kehitystason, että lapsen

mielipide on perusoikeuskirjan 24 artiklan 1 kohdan mukaisesti otettava huomioon.

57. Jos uhkasakko on pantava täytäntöön ilman, että voidaan tutkia niitä syitä, joiden vuoksi tapaamisoikeus on jäänyt toteutumatta, tällainen järjestelmä voisi sen vuoksi epäsuorasti johtaa ristiriitaan perusoikeuskirjassa turvattujen lapsen oikeuksien kanssa. Tämän vuoksi Korkein oikeus katsoo aiheelliseksi selvittää, edellyttääkö uhkasakon täytäntöönpano sen valvomista, onko tapaamisoikeuden toteutumatta jääminen perustunut esteisiin, joiden huomioon ottaminen on välttämätöntä lapsen oikeuksien vuoksi.

58. Mikäli näin on, on vielä otettava kantaa siihen, millä tuomioistuimella on toimivalta tällaisten seikkojen tutkimiseen. Belgian oikeuden mukaan näyttäisi olevan niin, että yksinomainen toimivalta muuttaa uhkasakon maksuvelvollisuutta tai määrää on uhkasakon asettaneella tuomioistuimella, jos päävelvoitteen noudattamiselle ilmaantuu esteitä tai vaikeuksia. Täytäntöönpanossa toimivaltaisen tuomioistuimen toimivalta näyttäisi vastaavasti rajoittuvan sellaisten päävelvoitteen ja uhkasakon edellytysten tutkimiseen, jotka ilmenevät täytäntöönpanon kohteena olevasta ratkaisusta.

59. Jos uhkasakko on pantava täytäntöön toisessa jäsenvaltiossa, herää kysymys, millä tavoin vastaava toimivalta

tuomiovaltion ja täytäntöönpanovaltion kesken järjestyy unionin oikeuden mukaan. Tässä yhteydessä voidaan kiinnittää huomiota siihen, että erityisesti rajat ylittävissä tilanteissa voi olla hankalaa erottaa toisistaan esimerkiksi sen selvittäminen, onko tapaamisoikeudelle ollut lähivanhemman yksipuolisesti toteama este lapsen terveydentilan tai muun merkityksellisen seikan vuoksi, vai onko yksittäistapauksessa sovittu tapaamisoikeuden jäävän toteutumatta tällaisen syyn perusteella.

60. Edellä todetun perusteella olisi tarpeen saada vastaus siihen, rajoittuuko täytäntöönpanovaltion tuomioistuimen toimivalta aina pelkästään sen tutkimiseen, onko väitetty lapsen tapaamisoikeuden toteutumatta jääminen johtunut sellaisesta perusteesta, joka nimenomaisesti ilmenee pääasiaa koskevasta ratkaisusta. Voiko unionin perusoikeuskirjassa turvatuista lapsen oikeuksista johtua, että täytäntöönpanovaltion tuomioistuimella on pidemmälle menevä oikeus tai velvollisuus tutkia, onko tapaamisoikeuden toteutumatta jäämiselle ollut sellaisia perusteita, joiden huomioon ottaminen on ollut välttämätöntä lapsen oikeuksien turvaamiseksi?

61. Näistä syistä esitetään viides ennakkoratkaisukysymys.

Päätöslauselma

Korkein oikeus on varattuaan asianosaisille tilaisuuden lausua ennakkoratkaisupyynnön sisällöstä päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää Euroopan unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

1. Onko Bryssel I -asetuksen 1 artiklan 2 kohtaa tulkittava niin, että lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevassa asiassa päävelvoitteen turvaamiseksi asetetun uhkasakon (astreinte) täytäntöönpanoa koskevat asiat jäävät asetuksen soveltamisalan ulkopuolelle?

2. Mikäli edellisessä kohdassa mainitut asiat kuuluvat Bryssel I -asetuksen soveltamisalaan, onko Bryssel I -asetuksen 49 artiklaa tulkittava niin, että vuorokausikohtaisesti asetettu juokseva uhkasakko, joka on tuomiovaltiossa täytäntöön pantavissa sellaisenaan asetetun määrällisenä mutta jonka lopullinen määrä voi muuttua uhkasakkoon tuomitun hakemuksen tai väitteiden johdosta, on täytäntöön pantavissa jäsenvaltiossa vasta kun sen määrä on erikseen lopullisesti vahvistettu tuomiovaltiossa?

3. Mikäli edellä yksilöidyn kaltaiset asiat jäävät Bryssel I -asetuksen soveltamisalan ulkopuolelle, onko Bryssel II a -asetuksen 47 artiklan 1 kohtaa tulkittava niin, että lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat tehosteet ja turvaamistoimet kuuluvat säännöksessä tarkoitettuun

täytäntöönpanomenettelyyn, joka tapahtuu täytäntöönpanevan jäsenvaltion lain mukaan, vai voivatko ne muodostaa sellaisen osan lapsen huoltoon ja tapaamisoikeutta koskevaa päätöstä, joka on Bryssel II a -asetuksen nojalla pantava täytäntöön toisessa jäsenvaltiossa?

4. Onko uhkasakon täytäntöönpanoa toisessa jäsenvaltiossa vaadittaessa edellytettävä, että täytäntöönpanotavan uhkasakon rahamäärä on erikseen lopullisesti vahvistettu tuomion antaneessa jäsenvaltiossa, vaikka täytäntöönpanossa ei sovellettaisi Bryssel I -asetusta?

5. Mikäli lapsen tapaamisoikeuden tehosteeksi asetettu uhkasakko (astreinte) on täytäntöönpanokelpoinen toisessa jäsenvaltiossa ilman, että täytäntöönpanotavan uhkasakon rahamäärä on tuomiovaltiossa erikseen lopullisesti vahvistettu;

(a) edellyttääkö uhkasakon täytäntöönpano kuitenkin sen valvomista, onko tapaamisoikeuden toteutumatta jääminen perustunut esteisiin, joiden huomioon ottaminen on ollut välttämätöntä lapsen oikeuksien vuoksi; ja

(b) millä tuomioistuimella on toimivalta tällaisten seikkojen tutkimiseen, tarkemmin sanoen

(i) rajoittuuko täytäntöönpanovaltion tuomioistuimen toimivalta aina pelkästään sen tutkimiseen, onko väitetty lapsen tapaamisoikeuden toteutumatta jääminen johtunut sellaisesta perusteesta, joka nimenomaisesti ilmenee pääasiaa koskevasta ratkaisusta; vai

(ii) seuraako unionin perusoikeuskirjassa turvatuista lapsen oikeuksista, että täytäntöönpanovaltion tuomioistuimella on pidemmälle menevä oikeus tai velvollisuus tutkia, onko tapaamisoikeuden toteutumatta jäämiselle ollut sellaisia perusteita, joiden huomioon ottaminen on ollut välttämätöntä lapsen oikeuksien turvaamiseksi?

Saatuaan ennakkoratkaisun Korkein oikeus antaa asiassa päätöksen.

KORKEIN OIKEUS

Pauliine Koskelo

Liisa Mansikkamäki

Hannu Rajalahti

Pekka Koponen

Mika Huovila

Samuli Sillanpää